

פורום קהלת (ע"ר)
עם ועולמו 8, ירושלים

ד"ר מיכאל שראל
ראש פורום קהלת לכלכלה
msarel@kohelet.org.il

צו השעה: הפחתת עלויות העסקה,

לטובת החלשים ביותר

ד"ר מיכאל שראל וד"ר הודיה למפרט

פורסם לראשונה ב"גלובס" ב-30 ביולי 2020

ניתוח מפקח של ההצעות השונות להתמודדות עם האבטלה הנוראית השוררת כיום במשק והבחירה בחלופה הטובה ביותר הם הבסיס למדיניות כלכלית-חברתית ראויה ואמפטית

אחת הבעיות המרכזיות העומדות בפתחנו הוא שיעור האבטלה, שנשאר גבוה למרות שהמגבלות על הכלכלה הוסרו באופן חלקי. אבטלה מזיקה בראש ובראשונה לאנשים, היא גוררת משברים חברתיים, נפשיים ופסיכולוגיים רבים. שיעור אבטלה גבוה גם צרה צרורה למשק ומלווה בירידה בייצור ובהכנסה הלאומית. שיעור אבטלה גבוה שאינו מטופל בזמן עשוי להתפתח לאבטלה ממושכת וכרונית. אנשים שנמצאים מחוץ למעגל התעסוקה מאבדים חלק מכישוריהם והאטרקטיביות שלהם בעיני מעסיקים פוטנציאליים נשחקת. ככל שעובר הזמן הטיפול באבטלה הופך לקשה ומורכב יותר.

אחת הדרכים בהן ניסתה הממשלה לטפל באבטלה עד היום היא באמצעות מענקים מיוחדים לעסקים שיקלטו עובדים. גישה זאת, מלבד עלותה הגבוהה, גם נועדה לכישלון, מפני שמענק כספי חד פעמי לעולם לא יוכל לפצות על הנזק הנגרם לאורך זמן למעסיק מהעסקת עובד לא רווחי. במקרים רבים מעסיקים מחזירים עובדים כדי לקבל את המענק, כאשר אין הצדקה כלכלית להשבתם, אך מיד כשתסתיים התקופה המינימלית הנדרשת להעסקה על פי תנאי המענק, עובדים אלה יפוטרו בשנית. בכך למעשה מדובר בדחיית הבעיה ולא בפתרונה. בנוסף, הבעיה היותר גדולה עם המענק להשבת עובדים הוא הפרס שהוא מעניק למעסיקים שהוציאו עובדים לחל"ת והחזירו אותם לאחר מכן, פרס שנמנע ממעסיקים שהתאמצו לשמור על מקומות העבודה לעובדיהם, ולכן אינם זכאים כעת לקבלו. תמריץ שלילי זה עלול להשפיע בצורה הרסנית על התנהגות המעסיקים בגלים נוספים של הסגר.

דרך נוספת בה נקטה הממשלה היא הארכת תקופת הזכאות לדמי אבטלה והגמשת הקריטריונים לקבלת דמי אבטלה. גישה זו מעמיסה עלויות כבדות מאד על כתפי הציבור, שיצטרך בסופו של דבר לשלם את מיליארדי השקלים הנדרשים למימון דמי האבטלה. בנוסף, היא מייצרת תמריצים מאד שליליים מצד המובטלים הזכאים לדמי אבטלה. יש בשוק העבודה הישראלי ענפים עם פוטנציאל תעסוקה משמעותי, בין היתר בעבודות ניקיון ותחזוקה בבתי מלון, בענף הבנייה, בסיעוד, ובשליחויות של מסעדות ורשתות מזון. אולם עבודות אלה לא תמיד נעימות, השכר בהן לא גבוה, הן כרוכות במאמץ פיזי ובהוצאות נסיעה ואחרות לצורך יציאה לעבודה, והן לא אטרקטיביות בעיני הזכאים לדמי אבטלה. כתוצאה מכך, המעסיקים בענפים אלה לא מצליחים למצוא מספיק עובדים ישראלים המעוניינים לאישי משרות אלה, למרות שרבים מהמובטלים הם צעירים ובעלי השכלה נמוכה מהמוצע.

אנו סבורים כי הפתרון היעיל ביותר לבעיית האבטלה הוא הגמשת עלות ההעסקה כלפי מטה. ההיגיון העומד בבסיס פתרון זה הוא שהורדת תשלומי שכר והוצאות אחרות של המעסיקים תביא לכך שהעסקת עובדים תהיה יותר משתלמת, וכך משרות חדשות ייווצרו, אחוז האבטלה ירד, והביטחון התעסוקתי של העובדים יעלה. יש ענפים בהם כבר עכשיו קיימת גמישות כזו. לפי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, מעל 30% מהעובדים בהיי-טק הסכימו להפחתה בשכרם, וזאת אחת הסיבות לשיעור האבטלה והיציאה לחל"ת הנמוך מקרב העובדים בענף זה.

במקרה של עובדים בשכר נמוך, דרך אחת להגמיש כלפי מטה את השכר היא על ידי הפחתת שכר המינימום. כיום שכר המינימום מהווה חסם להעסקת עובדים בעלי תפוקה נמוכה, ובמיוחד כאלו שהשתחררו מהצבא או סיימו לימודים, ויצאו לשוק העבודה לאחרונה. הם אינם זכאים לדמי אבטלה, ומתקשים למצוא עבודה בתנאים הנוכחיים. חוק שכר המינימום הנוכחי למעשה מונע מהם להציע את עצמם לעבודה בשכר נמוך יותר, ובכך לצבור ניסיון תעסוקתי שיעלה את תפוקתם, ובהתאם גם את שכרם, בעתיד. בנוסף לעובדים חדשים, הפחתת שכר המינימום עשויה למנוע פיטורין של העובדים החלשים ביותר, ואף להגדיל את היצע המשרות המתאים עבורם. היא תסייע לעסקים להקטין עלויות ולצמצם הפסדים ותמנע פגיעה משמעותית בייצור. הפחתת שכר המינימום תסייע במיוחד להישרדותם של עסקים קטנים ושל עצמאים המעסיקים מספר קטן של שכירים, בשכר נמוך יחסית.

דרך נוספת להפחית עלויות העסקה של העובדים היא על ידי השתת מלוא תשלומי הביטוח הלאומי על העובד. כיום התשלום לביטוח לאומי משולם בחלקו על ידי העובד בחלקו על ידי המעסיק. תשלום מלוא ההפרשה לביטוח לאומי על ידי העובד מאפשרת הפחתת שכר דה-פקטו של בין 4% (במשכורות הנמוכות) ל-7% (במשכורות הגבוהות). היתרון העיקרי של שיטה זו, מעבר לצמצום האבטלה, הוא חסכון בהוצאות הממשלה על העסקת העובדים במגזר הציבורי. הממשלה היא המעסיק הגדול ביותר במשק, וביטול תשלומי המעסיק לביטוח לאומי צפוי לחסוך כ-8 מיליארד שקלים בשנה מתקציב הממשלה. זהו צעד מתבקש מכיוון שבעוד במגזר העסקי שכירים ועצמאים רבים איבדו את מטה לחמם, עובדי המגזר הציבורי כמעט ולא נפגעו. פגיעה של אחוזים בודדים בשכרם של עובדים הנהנים מביטחון תעסוקתי ומהטבות רבות נוספות היא סבירה בהחלט. הפחתת שכר כזו יכולה להחזיר לקופת המדינה מעט מהמשאבים שהיא זקוקה להם להמשך המלחמה בנגיף, וגם תקטין את הצורך בהעלאות מסים וקיצוצים בשירותים החברתיים. חיסכון נוסף בהוצאות הממשלה יושג בהפחתת תשלום דמי אבטלה, מכיוון שהמהלך יפחית את שיעור האבטלה במשק.

צעד נוסף אותו ניתן לאמץ על מנת להפחית עלויות העסקה הוא ביטול זמני של חובת המעסיק להפריש דמי תגמולים ופיצויים לפנסיה של העובד. כאן התוצאה תהיה פגיעה מתונה בחסכון הפנסיוני של העובדים ובגובה קצבת הפנסיה שלהם בעוד שנים רבות (ואף עשורים), מתוך מטרה למנוע אבטלה שמהווה פגיעה קשה הרבה יותר, הן בחיסכון הפנסיוני והן בקיום החיים השוטף. חשוב לזכור, בהקשר זה, שההפרשות לפנסיה מצד המעסיקים, כשיעור מהשכר, גבוהים בישראל בהשוואה למדינות אחרות, ושיעורי החיסכון הפנסיוני גבוהים במיוחד במקרה של עובדים ברמות שכר נמוכות. זאת, כמובן, בעיקר על חשבון ההכנסה השוטפת של עובדים אלה.

הפחתת עלויות שכר היא צעד עם יחסי ציבור גרועים, ולא בכדי. בפרט, הפחתת שכר מינימום נחשב לצעד שפוגע במטה לחמם של החלשים בחברה ומונע מהם את צרכי הקיום הבסיסיים ביותר. אולם, כשבאים לבחון את הצעד הזה חייבים להתייחס גם לשאלת האלטרנטיבה. כיום, האיסור בחוק להעסיק עובדים בשכר הנמוך משכר המינימום גורם לעובדים רבים להיפלט מחוץ למעגל התעסוקה. כך, במקרה הטוב הם מתקיימים מחסדי קצבאות האבטלה, שנמוכות משכר המינימום, ובמקרה הרע הם אינם זכאים לדבר. בתקופות של אבטלה נמוכה מאד, כפי שהיה לפני משבר הקורונה, יתכן שחוק שכר המינימום מסייע לעובדים החלשים ביותר, אך בתקופות בהן האבטלה גבוהה, כמו היום, הוא פוגע בהם. לא בכדי גם מי שמתנגדים להורדת שכר המינימום בעת הנוכחית, לא מעיזים להציע להעלות אותו – גם הם מבינים את השפעתו הקשה בעת משבר.

חלק מהפוליטיקאים, מארגוני העובדים ומהעיתונאים מזדעקים כנגד ההצעות להפחתה של שכר המינימום ושל עלויות העסקה אחרות, מציגים את עצמם כמגיני החלשים ומאשימים את הכלכלנים המציעים צעדים כאלה כחסרי לב. הכרת העובדות והניתוח הכלכלי והבחירה בחלופה הטובה ביותר להתמודדות עם האבטלה הנוראית השוררת כיום במשק הן הבסיס למדיניות כלכלית-חברתית ראויה ואמפטית. המתנגדים באופן גורף ואוטומטי לכל ההצעות האלה מתאפיינים ככל הנראה בקשיחות אידיאולוגית ומנותקים מהמציאות הקשה של המשבר הנוכחי.